

Uniwersytet
Wrocławski

*Folia Iuridica
Universitatis
Wratislaviensis*

Vol. 5, No. 2/2016

Dostęp online: <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/publication/82897>

Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis

pod redakcją Leonarda Górnickiego
(*Uniwersytet Wrocławski*)

Vol. 5, No. 2

Wrocław 2016

Kolegium Redakcyjne

prof. dr hab. Leonard Górnicki – przewodniczący
dr Julian Jezioro – zastępca przewodniczącego
mgr Aleksandra Dorywała – sekretarz
mgr Bożena Górna – członek
mgr Tadeusz Juchniewicz – członek

Redaktorzy tematyczni

Prawo publiczne: dr Ryszard Balicki, dr Dagmara Gruszecka, dr Rajnhardt Kokot
Prawo prywatne: dr hab. Krzysztof Zagrobelny
Historia oraz teoria i filozofia prawa: dr hab. prof. nadzw. UWr Rafał Wojciechowski, dr hab. Przemysław Kaczmarek
Prawo europejskie i międzynarodowe: dr hab. prof. nadzw. UWr Barbara Mielnik, dr hab. prof. nadzw. UWr Dagmara Kornobis-Romanowska
Prawo pracy: dr hab. Monika Lewandowicz-Machnikowska
Prawo administracyjne: dr hab. prof. nadzw. UWr Piotr Lisowski
Prawo finansowe: dr hab. Patrycja Zawadzka
Prawo konstytucyjne: dr Anna Śledzińska-Simon

Redaktor językowy (język polski)

mgr Aleksandra Dorywała

Rada Naukowa

dr. h. c. prof. JUDr. Peter Blaho, CSc. Právnická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave
doctor în drept, conferențiar universitar Oleg A. Halabudenco, Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău, Moldova
prof. dr hab. Mariusz Jabłoński, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, Uniwersytet Wrocławski
dr hab. prof. UWr Lidia Klat-Wertelecka, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, Uniwersytet Wrocławski
dr hab. prof. nadzw. UWr Artur Kozłowski, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, Uniwersytet Wrocławski
prof. dr hab. Witold Kwaśnicki, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, Uniwersytet Wrocławski
к.ю.н., доц. Володимир Євгенович Макода, Київський Національний Університет ім. Тараса Шевченка, Україна
prof. dr hab. Elwira Marszałkowska-Krześ, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, Uniwersytet Wrocławski
prof. dr hab. Piotr Machnikowski, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, Uniwersytet Wrocławski
prof. Henryk Malewski, Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas, Vilnius, Lithuania
dr hab. prof. nadzw. UWr Mirosław Sadowski, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, Uniwersytet Wrocławski
prof. dr hab. Zofia Sienkiewicz, emerytowany profesor Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii, Uniwersytet Wrocławski
проф. д-р Татьяна Станиславовна Волчещкая, Балтийский федеральный университет имени Иммануила Канта, Российская Федерация
проф. д-р. Олег Александрович Зайцев, Московская академия экономики и права, Российская Федерация

© Copyright by Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego

Korekta abstraktów w jęz. angielskim: Bartłomiej Madejski
Projekt i wykonanie okładki: Marta Pawlak
Skład i opracowanie techniczne: Magdalena Gad, Tomasz Kalota eBooki.com.pl

Wydawca
E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa.
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego

Do vol. 3 no. 2 (2014) czasopismo ukazywało się pod nazwą „Folia Iuridica Wratislaviensis”
i z numerem ISSN 2299-8322.

ISSN 2450-3932

Wersją pierwotną (referencyjną) czasopisma jest wydanie elektroniczne

Spis treści

Wstęp – operatywność praw człowieka	7
PRAWA KOBIET	
Karolina Kocemba Operatywność systemu przeciwdziałania przemocy wobec kobiet	17
Natalia Glińska Własne ciało – operatywność praw seksualnych i reprodukcyjnych w Polsce	35
Olga Frańczak Zagadnienie stereotypów płci w Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (CEDAW)	53
WOLNOŚĆ SUMIENIA I RELIGII	
Wojciech Zomerski Efektywność praw człowieka a lekarska klauzula sumienia. Teoria. Prawo. Praktyka ...	77
Paweł Bury Zakres podmiotowy i przedmiotowy wolności sumienia i religii. Uwagi na tle wyroku Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych w sprawie <i>Burwell v. Hobby Lobby Stores, Inc.</i>	97
PRAWA CZŁOWIEKA W PRAWIE MIĘDZYNARODOWYM	
Maria Maćkowiak Instytucja wyroku pilotażowego w praktyce orzeczniczej Europejskiego Trybunału Praw Człowieka	117
Magdalena Abu Gholeh Denaturalizacja w kontekście prawa do obywatelstwa	127
PRAWA CZŁOWIEKA W ASPEKTCIE PODMIOTOWYM	
Karolina Piech Prawa człowieka a instytucja izolacji postpenalnej – analiza wybranych przepisów ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób	149

Jolanta Behr

Prawo do nauki w podmiotach leczniczych. Analiza na przykładzie publicznej szkoły podstawowej specjalnej 165

Dominika Kuźnicka

Prawo do tożsamości jako prawo dziecka – wybrane zagadnienia 181

**PRAWA CZŁOWIEKA W ASPEKcie PRZEDMIOTOWYM (PRAWA CZŁOWIEKA
W POSZCZEGÓLNYCH JURYSDYKCJACH)**

Łukasz Kołtuniak

Miejsce hawlizmu w sporze o uniwersalizm praw człowieka w dyskursie prawnopolitycznym 201

Ewa Bobin

Prawne środki ochrony wolności i praw jednostek we współczesnej Turcji 217

Wstęp – operatywność praw człowieka

Niniejszy numer „Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis” ma na celu podsumowanie studencko-doktoranckiej konferencji naukowej „Operatywność praw człowieka. Polityczna iluzja czy moralna konieczność?”, która miała miejsce 3 grudnia 2015 r. we Wrocławiu na Wydziale Prawa Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. Jako organizatorzy chcieliśmy w tytule nawiązać do pojęcia „operatywności” praw, ukutego przez Beth J. Singer. Amerykańska autorka, poszukując rozwiązania pomiędzy komunitarną i liberalną koncepcją praw człowieka, w swojej pracy *Operative Rights* wyróżniała prawa, które w danej sytuacji społecznej znajdują zastosowanie, oraz takie, które choć nazywane prawem, nie znajdują zastosowania w rzeczywistości¹. Autorka wskazywała, że tylko te pierwsze zasługują na miano operatywnych. Natomiast mówiąc o tych drugich, wskazywała, że twierdzenie, iż ma się jakieś prawo, które nie jest operatywne, oznacza nic innego, aniżeli roszczenie o uznanie tego prawa². W tym sensie moglibyśmy utożsamiać operatywność danego prawa z jego uznawalnością i efektywnością. Singer tłumaczy jednak, że nie chodzi tutaj o to, „żeby ktoś miał prawo, prawo to musi być przyznane przez państwo czy rząd”³. Jak wskazuje autorka – jest przeciwnie – „z analizy, którą proponuję prawo staje się operatywne nie wtedy, kiedy zostało formalnie przyznane albo uchwalone, ale kiedy członkowie wspólnoty uznają je”⁴. W konsekwencji „prawo (*right*) może być operatywne w tym sensie i nie być zarazem prawem [w formalnym sensie; uwaga W.Z.], albo może być prawem (*law*), ale jeszcze nie operatywnym”⁵.

Prawo (*right*) staje się zatem operatywne dopiero wtedy, kiedy zostaje ono uznane przez członków wspólnoty. Centralnym zagadnieniem dla koncepcji operatywności staje się zatem pojęcie wspólnoty. Beth J. Singer wskazywała, że każdy współczesny człowiek funkcjonuje w różnych wspólnotach, a zatem grupach osób połączonych wspólną perspektywą umożliwiającą wewnętrzną komunikację. Wśród funkcjonujących wspól-

¹ B.J. Singer, *Operative Rights*, State University of New York Press, Albany 1993, s. 1, tłum. cytowanych fragmentów W.Z., o ile nie podano inaczej. Zob. również: B. J. Singer, *Pragmatism, Rights and Democracy*, Oxford University Press, Canada 1999.

² B. J. Singer, *Operative...*, s. 1.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

not B. Singer wyróżnia między innymi wspólnoty normatywne. W tym miejscu warto zastanowić się, dlaczego członkowie wspólnoty uznają wzajemnie swoje prawa. Czynią to dlatego, ponieważ chcieliby, aby pozostali uznawali prawa im przysługujące. Na marginesie należy wskazać, że niezasadne jest łączenie pojęcia operatywności z etyką kantowską. Imperatyw kategoryczny Kanta miał bowiem strukturę monologiczną („Postępuj wedle takich tylko zasad, co do których możesz jednocześnie chcieć, żeby stały się prawem powszechnym”⁶). Natomiast operatywność w swej istocie zakłada dialogiczność i obustronność – masz postępować tak, jak chciałbyś, żeby zachowało się względem Ciebie społeczeństwo, w którym żyjesz. Pożyteczne natomiast jest znane polskiemu czytelnikowi rozróżnienie z amerykańskiego realizmu prawniczego na *law in action* oraz *law in books*⁷. Przez prawa operatywne będziemy rozumieli właśnie te prawa, które okazują się efektywne w działaniu, a zatem w tym pierwszym znaczeniu.

Warto także wskazać, że choć operatywność w tym ujęciu byłaby pojęciem zbliżonym do efektywności i uznawalności praw, to jako pomysłodawcy niniejszego tomu dopatrujemy się w słowie „operatywność” pewnej semantycznej przewagi. Termin ten wskazuje bowiem nie tylko na fakt, iż o przysługiwaniu prawa możemy mówić dopiero wtedy, gdy jest ono efektywne, ale tłumaczy również, w którym momencie prawo to staje się efektywne – właśnie wtedy, gdy zostaje uznane przez członków określonej wspólnoty. W konsekwencji termin operatywność jest przyczynkiem do refleksji, kiedy i dlaczego członkowie określonej wspólnoty będą gotowi zaakceptować prawa przysługujące danej jednostce. Termin „operatywność” obejmuje swoim zakresem znaczenie takich słów jak: efektywność, uznawalność, wzajemność czy dialogiczność. Temat konferencji, której ten numer jest pokłosiem, miał zatem dotyczyć warunków skuteczności praw i wolności jednostki, możliwości ich efektywnego wykorzystania przez jednostkę, zarówno w relacjach horyzontalnych, jak i wertykalnych, niezależnie od źródła ich obowiązywania.

Posługując się wyżej zaproponowaną perspektywą, można stwierdzić, że dotychczasowa historia jest procesem powstawania coraz większych i coraz bardziej inkluzywnych wspólnot. Oświeceniowy liberalizm przyniósł w tym zakresie zmianę, która w znaczącym zakresie zdeterminowała kształt współczesnego świata. Tą zmianą było zaproponowanie uniwersalnych praw człowieka, opartych na ludzkiej podmiotowości i godności. Powstanie i późniejszy rozwój tej koncepcji w założeniu miał pozwolić na zbudowanie globalnej wspólnoty, zapewniającej równość i wolność każdemu jej uczest-

⁶ W. Tatarkiewicz, *Kant*, [w:] W. Tatarkiewicz, *Historia filozofii*, t. 2, PWN, Warszawa 1988, s. 161.

⁷ Rozróżnienie to, typowe dla tradycji amerykańskiego realizmu, zwraca uwagę na prawo obowiązujące w aktach prawnych (*law in books*) oraz na prawo, które faktycznie znajduje zastosowanie w szerokim kontekście społecznym (*law in action*). Mimo iż dystynkcja ta wydaje się bardziej użyteczna na gruncie systemów *common law* aniżeli w tradycji prawa kontynentalnego, to można przypuszczać, że w związku z kompleksowością dyskursu praw człowieka oraz jego „obcej” proveniencji staje się ona użytecznym narzędziem w dyskusji o poziomie ochrony praw człowieka w polskiej rzeczywistości.

nikowi. Choć wiele współczesnych nurtów filozoficznych podważa uniwersalizm i pojęcie racjonalności stojące u podstaw oświeceniowych koncepcji praw człowieka, to nurty te zwykle proponują po prostu inne uzasadnienia koncepcji praw człowieka. Przykładem może być neopragmatyzm R. Rorty’ego, który dla liberalnej koncepcji praw podmiotowych zamiast uniwersalizmu wprost proponuje przyjęcie ciągle rozszerzanej solidarności z innymi jako ich uzasadnienie⁸. Mimo to wciąż obserwujemy nie tylko rozwój samej idei praw człowieka, ale również ciągle jej upowszechnianie i adaptację w prawodawstwach zarówno krajowych, jak i międzynarodowych. Jednocześnie w ostatnim czasie obserwować możemy wzrost nurtów krytycznie nastawionych do koncepcji praw człowieka jako do narzędzia współcześnie już nieskutecznego. Na poziomie legislacji prawdopodobnie najbardziej rozpowszechnionym i znanym dokumentem sygnalizującym potrzebę utworzenia efektywnego systemu praw człowieka jest Powszechna Deklaracja Praw Człowieka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych w 1948 r., której postanowienia znajdują swoje odzwierciedlenie w wielu współczesnych systemach prawnych, zarówno w aktach rangi konstytucyjnej, jak i ustawowej. Deklaracja w swojej preambule wprost wskazuje na konieczność zagwarantowania praw człowieka odpowiednimi regulacjami, zapewnienia jednolitego ich rozumienia oraz ich realizację w polityce poszczególnych państw członkowskich. To właśnie tym zagadnieniom, składającym się na problematykę skuteczności i efektywności praw człowieka, poświęciliśmy konferencję, która stała się inspiracją do niniejszego numeru.

Warto wskazać, że sygnalizowana terminem operatywności relacja symetrii pomiędzy uprawnieniem i obowiązkiem oraz możliwość ich faktycznej realizacji nabiera coraz większego znaczenia, zwłaszcza w świetle pojawiania się dalszych generacji praw człowieka i ich implementacji do systemu prawnego. **Rozrost ten z kolei powoduje pojawianie się kolejnych pytań o charakter i funkcjonowanie praw człowieka, o zakres podmiotowy ich obowiązywania w kontekście mniejszości, uchodźców i cudzoziemców oraz o możliwości faktycznego zagwarantowania ich przestrzegania i w końcu o ich polityczną rolę.** Jeżeli współcześnie chcemy mówić o funkcjonującym systemie praw człowieka jako moralnym fundamencie ustawodawstwa, nie możemy zapominać o zagadnieniu ich operatywności, bez którego pozostaną one wyłącznie polityczną deklaracją pozwalającą na utrzymanie wygodnej politycznie iluzji działających demokracji. Perspektywa ta przyświecała nam zarówno na etapie organizacji konferencji, jak i w toku zbierania tekstów do niniejszej publikacji. Konferencja miała mieć z założenia charakter interdyscyplinarny i integrować różne dziedziny nauk prawnych, od filozofii do poszczególnych dogmatyk. Uczestnicy byli zachęceni, by poruszać w swoich refera-

⁸ Zob. R. Rorty, *Przygodność, ironia i solidarność*, tłum. W.J. Popowski, Wydawnictwo Spacja, Warszawa 1996.

tach następujące zagadnienia: efektywność praw człowieka jako narzędzia polityki; zakres podmiotowy praw człowieka, ze szczególnym uwzględnieniem problemu uchodźców; alternatywy dla praw człowieka; gwarancje obowiązywania i przestrzegania praw człowieka; wpływ procedury cywilnej, karnej lub administracyjnej na treść gwarantowanych praw materialnych; nowe generacje praw człowieka i możliwości ich skutecznej implementacji do systemów prawnych; istnienie symetrii na linii uprawnienie i obowiązek, adresat obowiązku, rozproszenie odpowiedzialności za naruszenie (np. prawo do życia w zdrowym środowisku); liberalna a komunitarna koncepcja praw; feminizm a prawa człowieka; prawa mniejszości i ich gwarancje; prawa człowieka w prawie międzynarodowym, w szczególności z uwzględnieniem orzecznictwa ETPCz; konflikt a prawa człowieka – czy obowiązywanie praw człowieka ma charakter absolutny?; bezpośrednie stosowanie uregulowań rozdziału 2 Konstytucji; zasady proporcjonalności a prawa człowieka; zasada subsydiarności a prawa człowieka; wpływ nowych technologii lub rozwoju gospodarczego na treść i operatywność praw człowieka.

Efektom jest niniejsza publikacja, w której znalazły się nie tylko teksty pokonferencyjne, ale także inne prace dotyczące szeroko rozumianej tematyki prawno-człowieckiej złożone w osobnym naborze⁹. Poszczególne teksty dotyczą: a) praw kobiet – Karolina Kocemba, *Operatywność systemu przeciwdziałania przemocy wobec kobiet**, Natalia Glińska, *Własne ciało – operatywność praw seksualnych i reprodukcyjnych w Polsce**, Olga Frańczak, *Zagadnienie stereotypów płci w Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (CEDAW)**, b) wolności sumienia i religii – Wojciech Zomerski, *Efektywność praw człowieka a lekarska klauzula sumienia. Teoria. Prawo. Praktyka**, Paweł Bury, *Zakres podmiotowy i przedmiotowy wolności sumienia i religii. Uwagi na tle wyroku Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych w sprawie Burwell v. Hobby Lobby Stores, Inc.**, c) praw człowieka w prawie międzynarodowym – Maria Maćkowiak, *Instytucja wyroku pilotażowego w praktyce orzeczniczej Europejskiego Trybunału Praw Człowieka**, Magdalena Abu Gholeh, *Denaturalizacja w kontekście prawa do obywatelstwa*, d) praw człowieka w aspekcie podmiotowym – Karolina Piech, *Prawa człowieka a instytucja izolacji postpenalnej – analiza wybranych przepisów ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób**, Jolanta Behr, *Prawo do nauki w podmiotach leczniczych. Analiza na przykładzie publicznej szkoły podstawowej specjalnej*, Dominika Kuźnicka, *Prawo do tożsamości jako prawo dziecka – wybrane zagadnienia*, e) praw człowieka w aspekcie przedmiotowym (praw człowieka w poszczególnych jurysdykcjach) – Łukasz Kołtuniak, *Miejsce hawlizmu w sporze o uniwersalizm praw człowieka w dyskursie prawno-politycznym**, Ewa Bobin, *Prawne środki ochrony wolności i praw jednostek we współczesnej Turcji*.

⁹ Teksty złożone w ramach naboru pokonferencyjnego zostały oznaczone symbolem *.

Publikację otwiera artykuł, który doskonale wprowadza w temat przewodni niniejszego numeru. Karolina Kocemba w tekście *Operatywność systemu przeciwdziałania przemocy wobec kobiet* tłumaczy pojęcie operatywności i odnosi je do praw kobiet. Wskazuje, że same akty prawne nie są w stanie zmienić tradycji przemocy wobec kobiet, która trwa od 3 tysięcy lat i dlatego jest głęboko zakorzeniona w naszej cywilizacji, a w szczególności w polskim społeczeństwie. Autorka sugeruje, że z tych właśnie powodów również konwencja antyprzemocowa może okazać się nieskutecznym narzędziem w przeciwdziałaniu przemocy wobec kobiet.

W podobnym tonie wypowiada się Natalia Glińska, która w swoim artykule *Własne ciało – operatywność praw seksualnych i reprodukcyjnych w Polsce* zwraca uwagę na to, że regulacje prawne z zakresu szeroko rozumianych praw seksualnych i reprodukcyjnych mają ograniczoną skuteczność w obliczu istniejących w polskim społeczeństwie stereotypów na temat ról płciowych.

Odrębne stanowisko zaprezentowała mgr Olga Frańczak w artykule *Zagadnienie stereotypów płci w Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (CEDAW)*. Autorka – odmiennie aniżeli jej poprzedniczki – wskazuje, że „rola aktów prawnych w procesie kształtowania postaw społecznych jest niedoceniana” i wyraża pogląd, iż prawo (podobnie jak media czy proces edukacji) ma swoją rolę do odegrania w walce z dyskryminacją kobiet.

Druga część niniejszej publikacji została poświęcona szeroko rozumianej tematyce wolności sumienia. Pierwszy z autorów, mgr Wojciech Zomerski, porusza w swojej pracy *Efektywność praw człowieka a lekarska klauzula sumienia. Teoria. Prawo. Praktyka* kontrowersyjne zagadnienie klauzuli sumienia. Autor zarysowuje problem klauzuli sumienia w kontekście klasycznego sporu pozytywizmu i naturalizmu. W konkluzji stwierdza, że klauzula sumienia w kształcie po wyroku TK z dnia 7 października 2015 r. (K 12/14) w sposób nadmierny limituje wolność sumienia i autonomię pacjenta. Nie kwestionując prawnonaturalnego charakteru wolności sumienia, postuluje, by sama klauzula była limitowana przez postulat efektywności praw i wolności przysługujących pacjentowi. Stąd, pomimo iż autor nie używa w swoim opracowaniu pojęcia operatywności, niewątpliwie tekst ten – wskazując na to, że nie tylko lekarz ma prawo działać w zgodzie ze swoim sumieniem, ale również pacjent – wpisuje się w temat przewodni niniejszego tomu.

Drugi artykuł, autorstwa Pawła Burego (*Zakres podmiotowy i przedmiotowy wolności sumienia i religii. Uwagi na tle wyroku Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych w sprawie Burwell v. Hobby Lobby Stores, Inc.*), dotyczy ogólnej refleksji nad wolnością sumienia i religii pod kątem tego, czy prawa te są i czy powinny być uznawane w stosunku do osób prawnych. Autor w swoim opracowaniu przywołuje wyrok Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych wydany w sprawie *Burwell v. Hobby Lobby Stores, Inc.*

Autor – w przeciwieństwie do Wojciecha Zomerskiego – konkluduje, iż w obecnym kształcie wolność sumienia w polskim porządku prawnym traktowana jest za wąsko i sugeruje, że powinno poszerzyć się zakres podmiotowy wolności sumienia tak, by przysługiwała ona również osobom prawnym. Choć również ten autor nie odwołuje się do pojęcia operatywności, to można by wskazać, że *de facto* artykuł odpowiada na pytanie, czy wolność sumienia i religii powinna być operatywna w przypadku podmiotów niebędących osobami fizycznymi.

Kolejny rozdział dotyczy prawa człowieka w prawie międzynarodowym. Mgr Maria Maćkowiak w tekście *Instytucja wyroku pilotażowego w praktyce orzeczniczej Europejskiego Trybunału Praw Człowieka* dokonała analizy tego, jaki wpływ na system ochrony praw człowieka miało wprowadzenie instytucji wyroku pilotażowego do procedury orzeczniczej ETPCz.

Mgr Magdalena Abu Gholeh w tekście poświęconym *Denaturalizacji w kontekście prawa do obywatelstwa* poddaje wnikliwej analizie zagadnienie pozbawienia obywatelstwa w świetle praw człowieka. W pierwszej części opisuje rozwój idei prawa do obywatelstwa oraz jego obecnej pozycji w prawie wewnętrznym i międzynarodowym, by następnie omówić kwestię dopuszczalności oraz klasyfikacji denaturalizacji.

Następny rozdział został poświęcony aspektowi podmiotowemu. Autorzy starali się odpowiedzieć na pytanie, czy prawa człowieka faktycznie przysługują wszystkim niezależnie od sytuacji, w jakiej się znaleźli. Karolina Piech w artykule *Prawa człowieka a instytucja izolacji postpenalnej – analiza wybranych przepisów ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób* poddała wnikliwej analizie zagadnienie efektywności ochrony praw więźnia. Autorka zarysowuje kontrast pomiędzy standardem konstytucyjnym i ustawowym ochrony więźniów a praktyką wykonywania kary pozbawienia wolności, zwracając uwagę na liczne uchybienia wskazywane w wyrokach ETPCz oraz raportach HFPC oraz RPO.

Mgr Jolanta Behr (*Prawo do nauki w podmiotach leczniczych. Analiza na przykładzie publicznej szkoły podstawowej specjalnej*) zajęła się natomiast zagadnieniem prawa do nauki w podmiotach leczniczych. Autorka zastanawia się, na ile prawo do nauki gwarantowane aktami prawa międzynarodowego, europejskiego i wewnętrznego jest realizowane w podmiotach leczniczych. Autorka podejmuje próbę ustalenia konsekwencji wynikających z jednoczesnej realizacji prawa do nauki i prawa do ochrony zdrowia.

Mgr Dominika Kuźnicka w swoim artykule *Prawo do tożsamości jako prawo dziecka – wybrane zagadnienia* wskazuje na doniosłość społeczno-prawną ustalenia pochodzenia dziecka, pozwalającą na realizację takich praw jak: prawo do wychowania w rodzinie, prawo do edukacji, prawo do właściwej opieki zdrowotnej i społecznej.

Ostatni z rozdziałów dotyczy praw człowieka w aspekcie przedmiotowym. Autorzy dokonali analizy przestrzegania praw człowieka w poszczególnych jurysdykcjach. Łukasz Kołtuniak w artykule *Miejsce havlizmu w sporze o uniwersalizm praw człowieka w dyskursie prawno-politycznym* traktuje doktrynę Havla jako przyczynek do rozważań na temat możliwości utrzymania uniwersalnego charakteru praw człowieka. Autor jest zdania, że właśnie doktryna Havla może posłużyć jako odpowiedź na coraz częstsza krytykę uniwersalizmu praw człowieka.

Mgr Ewa Bobin w artykule *Prawne środki ochrony wolności i praw jednostek we współczesnej Turcji* wskazała na problem nierespektowania praw człowieka i obywatela przez tamtejsze władze. Autorka podnosi, że mimo rozbudowanego katalogu praw człowieka zawartego w tureckiej Konstytucji prawa te nie są przestrzegane. Autorka zarysowuje kontrast pomiędzy prawnym standardem instytucji prawa do sądu, skargi konstytucyjnej oraz prawa złożenia petycji do RPO a praktyką ich funkcjonowania.

W imieniu organizatorów konferencji wyrażam nadzieję, że niniejsza publikacja zdołała zaproponować oryginalne ujęcie tematyki efektywności praw człowieka, co zainspiruje kolejnych autorów do pogłębionych badań w niniejszym przedmiocie. Liczymy, że w toku ewentualnych badań pojęcie operatywności okaże się użytecznym narzędziem, które trwale wpłynie na kształt dyskusji poświęconych efektywności praw człowieka.

Mgr Wojciech Zomerski¹⁰

¹⁰ Autor jest doktorantem w Katedrze Teorii i Filozofii Prawa oraz Centrum Edukacji Społecznej i Teorii Społecznej Uniwersytetu Wrocławskiego.

ISSN 2450-3932